

۳- جمعیت و شاخصهای اقتصادی

چالش‌ها و فرصت‌های اقتصادی

صلى الله عليه وسلم

ریشه کنونی بحران اقتصادی غرب چیست؟

• یکی از عوامل اصلی رکود اقتصادی کنونی در غرب که نمودها و علائم آن در بسیاری از کشورهای اروپائی و آمریکای شمالی از اواخر دهه ۱۹۹۰ مشخص بود، تجربه تغییرات جمعیتی در این کشورها طی ۵۰ سال گذشته قلمداد شده است.

• از نگاه جمعیت‌شناسی، یک جمعیت در حال رشد و جوان احتیاج بیشتری به کالا و خدمات دارد. علاوه بر آن افزایش تقاضا برای امکانات، مسکن، املاک و مستغلات در این جوامع بیشتر می‌شود.

• با افزایش نیازهای متعدد جمعیت در حال رشد، باید مردم بیشتری هم بکار گرفته شوند تا کالاها، خدمات و نیازهای جمعیتی را تدارک ببینند.

• کشورهای اروپائی در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ این وضعیت جمعیتی را تجربه نموده‌اند، اما سال ۲۰۰۰ میلادی با سال‌های پایان **نسل انفجار موالید** (۱۹۶۶-۱۹۴۷) در اروپا مقارن بود.

کاهش باروری عامل بحران اقتصادی

• در واقع سطح باروری نسل انفجار موالید (Baby Boom) بسیار کمتر از والدین شان بود و لذا بازار با **سیر نزولی و کاهنده تقاضا** مواجه شد، جمعیت متقاضی کالاهای اساسی از جمله مسکن وامکانات رفاهی کاهش یافت و این تغییر جمعیتی از دیدگاه برخی جمعیت شناسان و اقتصاددانان به عنوان یکی از عوامل مؤثر در ایجاد بحران اقتصادی قرن اخیر در اقتصاد آمریکا و اروپا قلمداد شده است.

تبادل جمعیت

- برخی از جمعیت شناسان، ایجاد بهترین تبادل ممکن بین منابع و جمعیت را ملاک تعیین حد مناسب جمعیت می‌دانند و می‌گویند در شرایط زیر می‌توان به حد مناسبی از جمعیت دسترسی پیدا کرد:
 - تمام افراد فعال جامعه در مشاغل مختلف اقتصادی جذب شده باشند.
 - کلیه آحاد جامعه دارای سطح متوسطی از زندگی باشند به این معنی که هر فرد بتواند روزانه ۲۵۰۰ کالری در اختیار داشته باشد. همچنین بتواند بعد از تأمین مواد غذایی مقداری از درآمد خود را که دست کم ۵۰ درصد کل عایدی‌اش باشد در زمینه‌هایی غیر از احتیاجات غذایی به مصرف برساند.
 - منابع کشور بدون تخریب اقتصادی و به طور منطقی و متناسب مورد بهره‌برداری قرار بگیرد.

ظرفیت جمعیتی

• قبل از پرداختن به مسئله جمعیت مطلوب ابتدا لازم است که در مورد ظرفیت جمعیتی توضیحاتی داده شود. این مفهوم به تعداد جمعیتی اشاره دارد که یک محیط طبیعی با تمام خصوصیاتش، بطور کامل از نظر نیازها تأمین کند،

• ظرفیت و توان جمعیتی هر کشوری را می توان با توجه به منابع و امکانات مختلفی چون:

۱. زمینهای قابل کشت، ۲. حاصل خیزی خاک، ۳. میزان بارندگی، ۴. معادن و ذخایر زیر زمینی و ۵. میزان توسعه صنعتی و تکنولوژیک مشخص کرد.

تراکم حسابی

۰ در حال حاضر تراکم حسابی جمعیت در ایران برابر ۴۳ نفر در هر کیلومتر مربع و تراکم بیولوژیک نزدیک به ۴ نفر در هر هکتار است. تراکم حسابی جمعیت در **آسیا در سال ۲۰۰۰ برابر ۱۲۰ نفر** در هر کیلومتر مربع است، در ارمنستان و آذربایجان تراکم جمعیتی نزدیک به ۱۰۰ نفر در هر کیلومتر مربع است، در ژاپن نزدیک به ۳۳۹ نفر و در کره شمالی ۱۹۷ نفر در هر کیلومتر مربع است.

**لذا ایران در مقایسه با کشورهای آسیایی
جزء کشورهای کم تراکم جمعیتی محسوب
می شود و حتی اگر جمعیت کشور دو برابر
هم شود تراکم به ۸۶ نفر در هر کیلومتر
مربع خواهد رسید.**

تراکم بیولوژیک جمعیت

• نیز از سوی دیگر اگر تراکم بیولوژیک را مبنای محاسبه قرار دهیم.

• در حال حاضر تراکم بیولوژیک استان‌های کشور دارای تفاوت‌های عمده‌ای است.

• مثلاً تراکم بیولوژیک استان مازندران ۱۶/۱، اصفهان ۵۱/۱، تهران ۶۳/۲، آذربایجان شرقی ۸۱ نفر در هر هکتار زمین قابل کشت است.

• بنابراین با توجه به تراکم حسابی و بیولوژیک ذکر شده است.

• **مشکل کنونی جمعیت ایران توزیع نامتوازن آن و تمرکز حدود ۲۰ درصد جمعیت ایران در کلان شهر تهران می باشد.**

نام استان	تراکم
فارس	۲۸/۱
قزوین	۶۷/۱
قم	۰۱/۲
کردستان	۶۶/۰
کرمان	۸۴/۲
کرمانشاه	۵۵/۰
کهگیلویه و بویراحمد	۵۴/۱
گلستان	۲۶/۱
گیلان	۷۰/۰
لرستان	۸۰/۰
مازندران	۱۶/۱
مرکزی	۹۴/۰
هرمزگان	۸۳/۲
همدان	۱۵/۰
یزد	۰۳/۲

نام استان	تراکم
آذربایجان شرقی	۸۱/۰
آذربایجان غربی	۴۲/۱
اردبیل	۴۸/۰
اصفهان	۵۱/۱
ایلام	۱۳/۱
بوشهر	۷۷/۱
تهران	۶۳/۲
چهارمحال و بختیاری	۲۰/۱
خراسان جنوبی	۷۴/۱
خراسان رضوی	۷۱/۱
خراسان شمالی	۰۳/۱
خوزستان	۳۳/۱
زنجان	۶۹/۰
سمنان	۶۴/۱
سیستان و بلوچستان	۴۰/۳

تراکم بیولوژیک کشورهای مختلف جهان

کشور	تراکم
فیلیپین	۲۸۲
ویتنام	۲۴۶
کره شمالی	۱۸۴
نیپال	۱۸۴
پاکستان	۱۸۴
جمهوری خلق چین (سرزمین چین)	۱۳۴
تایلند	۱۲۱
اندونزی	۱۲۱
کویت	۱۱۸
ارمنستان	۱۱۲
سوریه	۹۳
آذربایجان	۹۰
ترکیه	۸۶

کشور	تراکم
ماکائو	۱۸,۰۰۰
هنگ کنگ	۶,۶۸۸
سنگاپور	۶,۴۳۰
مالدیو	۱,۰۷۰
بحرین	۹۸۷
بنگلادش	۹۲۶
جمهوریهای چین (تایوان، کوئمو، ماتسو)	۶۲۷
فلسطین	۵۴۵
کره جنوبی	۴۹۱
لبنان	۳۵۴
ژاپن	۳۳۶
هند	۳۱۸
سری لانکا	۲۹۸

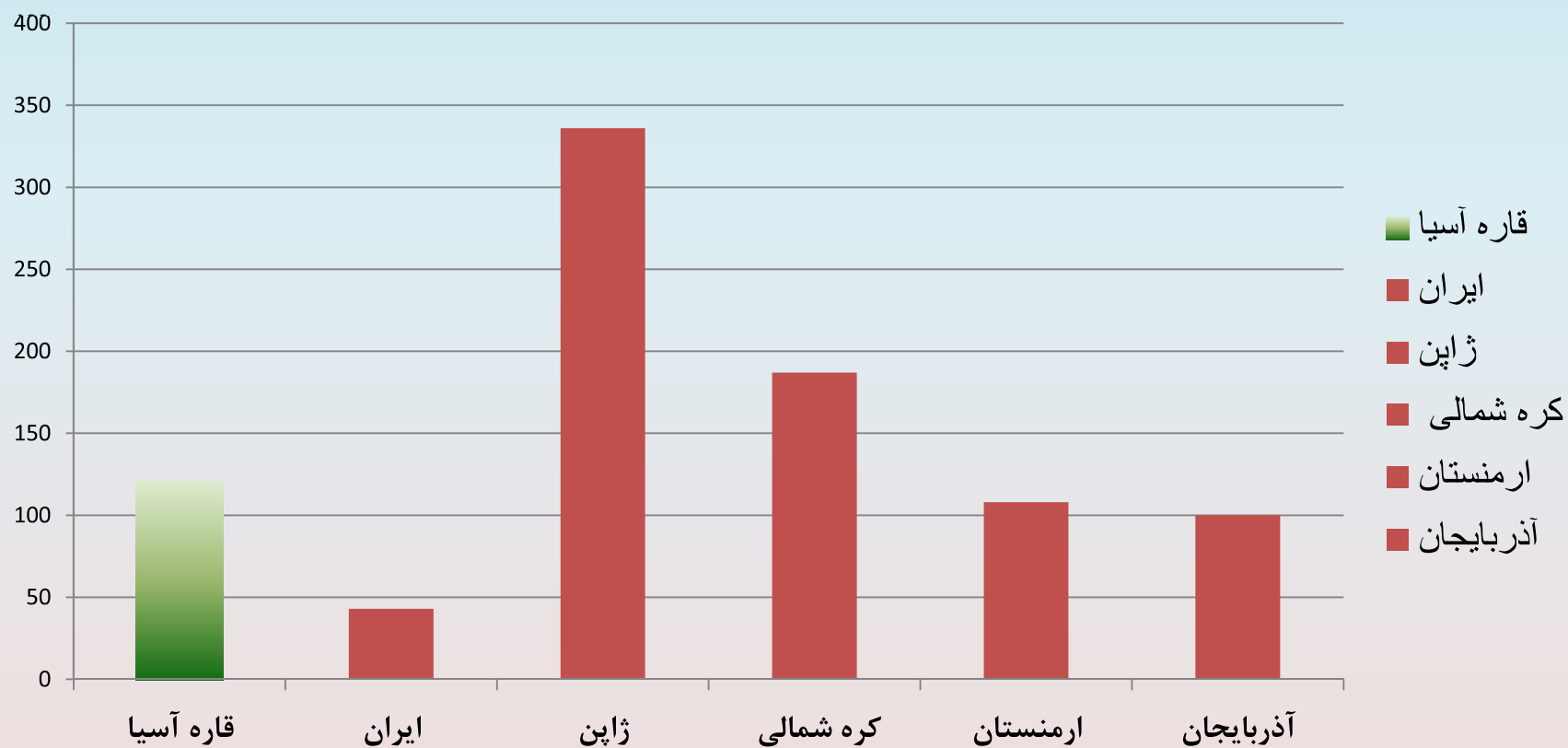
کشور	تراکم
افغانستان	۴۳
ایران	۴۰
یمن	۳۵
امارات متحده عربی	۳۰
لائوس	۲۴
قرقیزستان	۲۴
عمان	۱۳
عربستان سعودی	۱۲
ترکمنستان	۹٫۶
روسیه	۸٫۵
قزاقستان	۶٫۲
مغولستان	۱٫۷

کشور	تراکم
گرجستان	۷۱
کامبوج	۷۱
قطر	۶۹
مالزی	۶۹
تیمور شرقی	۶۳
میانمار	۶۲
برونئی	۶۱
اردن	۵۸
ازبکستان	۵۷
عراق	۵۵
تاجیکستان	۴۷
بونان	۴۵

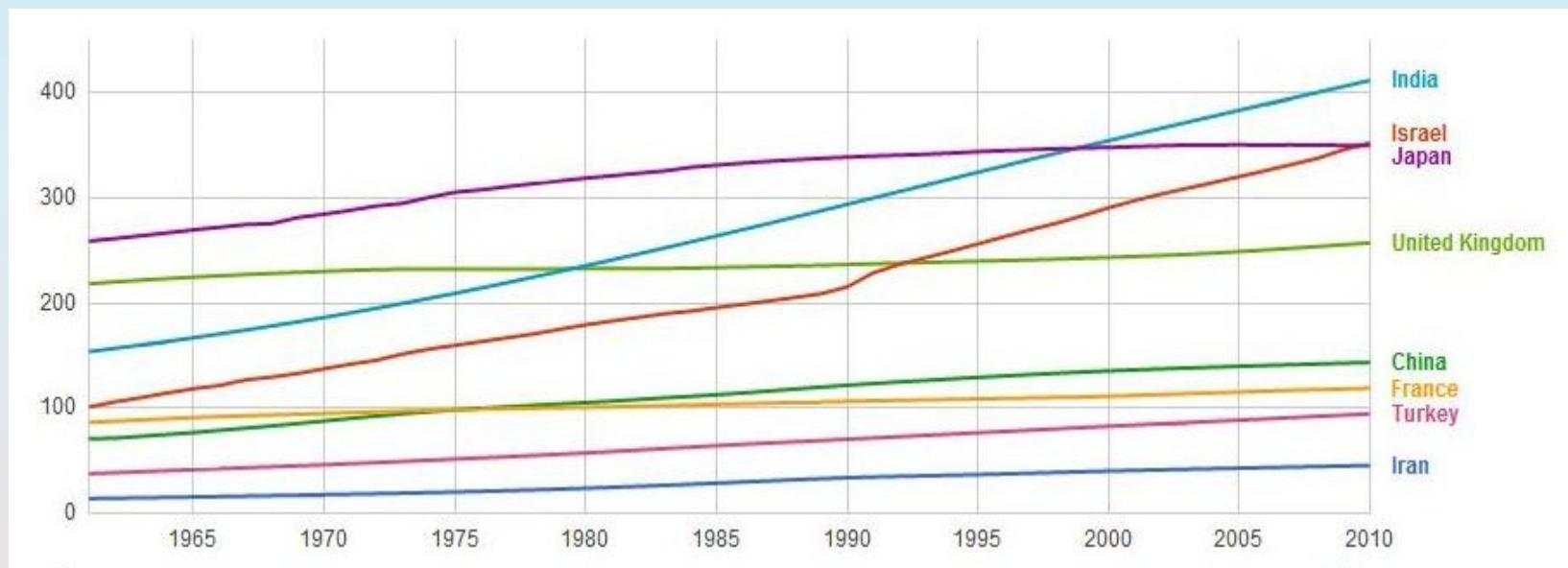
تراکم جمعیت در کیلومتر مربع برای قاره آسیا

تراکم جمعیت در قاره آسیا

تراکم جمعیت در کیلومتر مربع

در زمینه رسیدن به نقطه تعادلی جمعیت، همواره دو ملاک اساسی وجود دارد، که همواره باید به این دو مسئله توجه داشت:

الف) حجم و رشد مطلوب جمعیت:

• به این مسئله می‌پردازد که چه تعداد و چه رشدی برای جمعیت یک جامعه مطلوب به نظر می‌رسد، از نظر اقتصادی ملاک عمل برای تعیین رشد مطلوب جمعیتی، نرخ رشد تولید سرانه است (نرخ رشد تولید سرانه برابر است با نرخ رشد تولید منهای نرخ رشد جمعیت).

• بر مبنای الگوی رشد اقتصادی رستو یکی از خصوصیات مرحله تکامل اقتصادی افزونی نرخ رشد تولید بر نرخ رشد جمعیت ذکر شده است و از آن بعنوان درونی رشد اقتصادی نام می‌برد.

(ب) توزیع و پراکندگی مطلوب جمعیت:

- **توزیع و پراکندگی مطلوب جمعیت مسئله بسیار مهمی است که بر لزوم سیاست‌های باز توزیع جمعیت در کشور تأیید نموده‌اند.**
- **توزیع و تراکم مطلوب جمعیت دارای ابعاد مختلفی است. از کشوری به کشور دیگر، و از شهری به شهر دیگر متفاوت است.**

مطالعات و تحقیقاتی که صورت گرفته، تراکم بهینه و متناسب برای جمعیت انسانی ابعاد مختلفی به ترتیب زیر خواهد داشت:

- توزیع بهینه فیزیکی جمعیت که عبارت است از تعداد متناسبی از جمعیت ساکن در یک مساحت معین.
- توزیع بهینه اقتصادی جمعیت شامل جمعیتی است که بر اساس پتانسیل های اقتصادی در یک منطقه زندگی می کنند.
- توزیع بهینه اجتماعی جمعیت که به مفهوم تعیین بهترین میزان و ترکیب طبقات اجتماعی در یک مجموعه شهری است.
- توزیع بهینه سیاسی – نظامی جمعیت که بهترین ترکیب و تراکم جمعیت بر اساس نیروها و گرایش های سیاسی در منطقه را تعیین می کند.
- توزیع بهینه زیست – محیطی برای جمعیت، بهترین توزیع جمعیتی است که برای محیط زیست و اکولوژی طبیعی کمترین آسیب رسانی را داشته باشد.

در صورتی که اقتصاد کشور در وضعیتی باشد که بازدهی نهایی نیروی انسانی مثبت باشد، **افزایش جمعیت باعث افزایش تولید ملی خواهد گشت.**

جمعیت مطلوب از نظر درآمد ملی و تولید ملی حدی از جمعیت است که در آن بازدهی نهایی نیروی انسانی برابر صفر باشد. در چنین صورتی **افزایش یا کاهش فیزیکی جمعیت باعث کاهش درآمد ملی می‌گردد.**

نقش نیروی انسانی در توسعه:

• به تعبیر جولیان سایمون، مشکل کشورهای در حال توسعه مانند کشور ما سرعت رشد جمعیت نیست، بلکه کندی رشد اقتصادی است. آنچه مانع این رشد است نه افزایش جمعیت است نه کمبود سرمایه، بلکه شیوه تفکر، ارزشها و عاداتی که مانع بوجود آمدن نظام اقتصادی اجتماعی و سیاسی مناسب با توسعه می‌گردد.

• همچنین به تعبیر عباسی شوازی، **نیروی انسانی** در توسعه یک امر مثبت است ولی این که شما چقدر بتوانید از این نیروی انسانی استفاده کنید، مهم‌تر است، پس مشکل، تعداد نیروی انسانی نیست بلکه این مهم است که چطور از این نیروی انسانی استفاده کرده و آن را مدیریت کنیم.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.